

**KÖNYVVIZSGÁLÓK KÖTELEZŐ
SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSE
2018.**

AZ ÁRBEVÉTEL KÖNYVVIZSGÁLATA

Bevezetés

A minőségellenőrzési tapasztalatok évek óta azt mutatják, hogy az eredménykimutatás könyvvizsgálata a gyakorlatban sokszor nem elég hangsúlyos, nem elég alapos, és szükség lenne további iránymutatásra, oktatásra. Jelen anyag az árbevételre fókuszál, mert ez az az eredménykimutatás sor, ami a legtöbb ügyfélnél a teljesítmény egyik mérőszáma, a beszámoló felhasználói számára az egyik legfontosabb információ, az eredmény szempontjából is meghatározó, az összege jellemzően lényegességi szint fölötti, és a csalás kockázata szempontjából általában jelentős kockázatot hordoz. (1. dia)

Az előadás során azt a logikát és sorrendiséget követjük, amivel a könyvvizsgáló felépíti a könyvvizsgálati stratégiát és a munkaprogramot. Az alábbi témákat fogjuk érinteni (2. dia):

- I. Kockázatbecslési eljárások
- II. A csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata az árbevétel elszámolásában
- III. Állítások
- IV. Belső kontroll és információs rendszerek megismerése
- V. Alapvető vizsgálati eljárások
- VI. Adatok tesztelése és a hozzájuk kapcsolódó állítások közötti összefüggések
- VII. A munkaprogram összeállítása
- VIII. Árbevételben azonosított hibák hatása a könyvvizsgálói jelentésre

I. Kockázatbecslési eljárások

Hogyan is kezdjük neki az árbevételre vonatkozóan elvégzendő könyvvizsgálati eljárások kidolgozásának?

A könyvvizsgálat tervezési szakaszában kockázatbecslési eljárásokat végzünk. (3. dia) Ezekkel a könyvvizsgáló célja az akár csalásból, akár hibából eredő, a pénzügyi kimutatások és az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése, a gazdálkodó egység és környezetének – a gazdálkodó egység belső kontrollját is beleértve – megismerésén keresztül, ezáltal alapozva meg a lényeges hibás állítások becsült kockázataira adott válaszok megtervezését és végrehajtását.

A kockázatbecslési eljárásoknak a következőket kell tartalmazniuk (4.dia):

(a) a vezetéssel, a belső audit funkción belüli megfelelő személyekkel (ha van ilyen funkció) és a gazdálkodó egység olyan egyéb munkatársaival készített interjúk, akik a könyvvizsgáló megítélése szerint olyan információval rendelkezhetnek, amely valószínűleg segít az akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítás kockázatainak azonosításában

(b) elemző eljárások – ezekkel mindjárt részletesen foglalkozunk

(c) megfigyelés és szemrevételezés. A megfigyelés és a szemrevételezés alátámaszthatja a vezetéssel és másokkal készített interjúkat, valamint információt nyújthat a gazdálkodó egységről és annak környezetéről. Ilyen könyvvizsgálati eljárás például az alábbiak megfigyelése vagy szemrevételezése:

- a gazdálkodó egység tevékenységei
- dokumentumok (mint például üzleti tervek és stratégiák), nyilvántartások és belső kontroll kézikönyvek
- a vezetés által készített jelentések (mint például negyedéves vezetőségi jelentések és évközi pénzügyi kimutatások), valamint az irányítással megbízott személyek által készített jelentések (például igazgatósági ülések jegyzőkönyvei)
- a gazdálkodó egység telephelyei és üzemi létesítményei

A fenti eljárások nem konkrétan az árbevétel beszámolósorhoz kötődnek, hanem az általános tervezéshez.

Néhány példa arra, hogy mi az, amit specifikusan az árbevétel sor kockázatbecsléséhez kapcsolódóan tehetünk:

Példa megfigyelésre és szemrevételezésre

Áttekintjük a társaság által a tárgyévben kötött új szerződéseket vagy szerződésmódosításokat, különös tekintettel azokra, amelyek esetleg újfajta árbevételt jelentenek vagy a korábbi árbevétel elszámolási módszer megváltoztatását igénylik (új vevőkkel, nem a szokásos feltételekkel kötött szerződések, új típusú ügyletek, stb.).

A külső hatósági vizsgálatok, pl. NAV jegyzőkönyveinek, határozatainak, a jogi ügyek dokumentációjának áttekintése. Az árbevétel ugyan nem tipikusan az a beszámoló sor, amire a jogi ügyeknek hatása van, de előfordul ilyen is. A VIII. részben a jelentéseknél nézünk majd meg egy olyan példát, ahol egy hosszútávú szolgáltatási szerződés felmondásából peres ügy lett, ami az árbevétel 95%-át és az anyagjellegű szolgáltatások 70%-át érintette.

A számviteli politika áttekintése, az esetleges változások okainak megértése, annak a mérlegelése, hogy a törvényi változások vagy az üzletmenetben bekövetkezett változások miatt szükségessé vált módosítások megtörténtek-e a számviteli politikában.

Példa a vezetőséggel folytatott megbeszélésre

December végén a gazdasági vezető telefonon tájékoztatja a könyvvizsgálót arról, hogy az addigi árbevétel elszámolási módszer alapvetően megváltozik a tárgyévire. Korábban a társaság közvetlenül a külföldi vevőknek értékesített, csoporton belülieknek és kívülieknek is. A transzferárazási kockázatok csökkentése érdekében úgy módosul a számlázás, hogy minden értékesítés az anyavállalatnak irányul, és az anyavállalat fogja továbbértékesíteni a termékeket. A társaság eddig is az anyavállalat által megrendelt termékeket gyártotta és szállította a vevőknek, de az utóbbi években veszteséges lett, ami transzferár kockázatot hordozott magában. Az új felállásban egyértelművé válik, hogy a társaság bérgyártást végez az anyavállalat részére, és ennek az árazása is megfelelő lesz. Az anyavállalat december végén át is utalta azt a különbözetet, ami a tárgyévben más módon elszámolt árbevételt helyesbíti a bérgyártási konstrukcióban elszámolandó összegre.

A könyvvizsgáló számára ez egy alapvető fontosságú információ, a teljes árbevétel elszámolási folyamat megváltozik, ráadásul 2017. január 1-re visszamenőleg.

A kockázatbecslési eljárások közül az elemző eljárásokat mutatjuk be részletesebben.

I.1. Kockázatbecslési célú elemző eljárások

A kockázatbecslési célú elemző eljárásokhoz elvárásokat állítunk fel egyes adatösszefüggéseket illetően az üzletmenet, az általános piaci környezet, az iparági ismereteink és a korábbi könyvvizsgálati tapasztalatok alapján. Az elemzésnek az a célja, hogy meggyőződjünk róla, hogy az ismereteinknek megfelelően alakultak-e az adatok. Az elemzést olyan mélységű adatokkal végezzük el, amelyekből azonosítani tudjuk az elvárásainktól eltérő tendenciákat (5. dia).

A következő kérdéseket tehetjük fel ezen elemző eljárások végzése során:

- Mik a piaci trendek a társaság főbb piacain, hogyan alakulnak a társaság számai a hasonló cégek vagy versenytársak számaihoz képest, az iparági átlagokhoz képest?
- Hogyan tükröződik a társaság üzleti stratégiája (pl. egy adott termék árbevételének a növekedése) a beszámoló adataiban, az előző évhez képest történt változásokban, a mutatószámokban?
- Mik az üzletmenetet alapjában meghatározó tényezők a társaságnál?
- Mik azok a fő pénzügyi mutatók, amikre a vezetés és az iparági elemzők koncentrálnak? Miért épp azok a legfontosabb mutatók? Hogyan alakultak a társaság mutatói az előző évekhez és az iparági átlaghoz képest?

- Milyen trendek láthatóak a társaság pénzügyi mutatóiban – likviditás, fizetőképesség, hitelképesség, működési eredmények? Hogyan viszonyulnak ezek az iparági átlaghoz és a versenytársakhoz vagy hasonló cégekhez?
- Hogyan változott a mérleg, eredménykimutatás szerkezete?
- Van-e növekvő különbség a társaság eredménye és működési cashflow-ja között?
- Van-e szokatlan változás főbb számok kapcsolatában, pl. vevők és árbevétel, készlet és árbevétel között?
- Változott-e a társaság mérlegen kívüli finanszírozása (pl. bérleti szerződések) az előző évekhez képest, Ha igen, milyen hatása van ennek a kulcsmutatókra, pl. az eladósodottsági mutatóra? Hogyan viszonyul ez a változás az iparági tendenciákhoz?
- Változott-e a társaság számviteli politikája vagy a számviteli becslései? Voltak-e váratlan, jelentős eszközleírások? Mennyire térnek el a társaság számviteli elszámolásai az iparágban megszokottaktól? Hogyan érintik a számviteli politika változásai a kulcsmutatókat?

Milyen típusú kockázatelemzési eljárást végezzünk? (6. dia)

A két leggyakrabban alkalmazott típus a trendelemzés és a mutatószámok elemzése. Kombinálni is szokták ezt a két típust, ebből lesz a mutatószámok trendelemzése (pl. hogyan alakult a készletek, vevők forgási sebessége az elmúlt évekhez képest). Szakmai megítélés kérdése, hogy milyen típusú elemzést választunk. A választásnál a számla jellegét, az elemzés célját (az üzletmenet megértése-e a cél vagy a könyvvizsgálati teszt populáció minél pontosabb megállapítása) és a kialakítandó elvárás pontosságát vesszük figyelembe.

Független elvárás kialakítása

Kockázatbecslési célú elemző eljárásoknál nem szükséges minden mérleg- vagy eredménykimutatás sorra számszerű elvárást kialakítani. A legfontosabb üzleti tényezők változása, pl. árbevétel növekedés miatt várt változások a különböző sorokon dokumentálhatók oly módon, hogy azok az elvárásainknak megfelelőek vagy nem megfelelőek. Pl. a tervezett 10% árbevétel növekedés miatt a vevők, a készlet és a szállítók max. 10% növekedését várjuk. Ha azt látjuk az évközi szeptember 30-as számokban – vagy ha nem készül évközi zárás, az évvégi mérlegben -, hogy 50%-kal nőtt a vevők egyenlege előző év végéhez képest, akkor az nem az elvárásunknak megfelelő változás, ezért a vezetőség magyarázatát kérjük.

Melyik mérleg- és eredménykimutatás sorok vagy teljesítménymutatók képezzék az elvárásaink alapját?

Kockázatbecslési célú elemző eljárások esetén szakmai megítélés kérdése, hogy melyik mérleg- és eredménykimutatás sorokat, teljesítménymutatókat választjuk ki az elvárásaink kialakításához. Itt is a számla jellegét, az eljárás célját és a megkívánt pontosságot vesszük figyelembe a választásnál.

Kockázatbecslési célú elemző eljárásokhoz érdemes a mérleg- és eredménykimutatás sorok elemzését teljesítménymutatókkal kombinálni. Például az árbevétel és a vevők elemzése önmagában is hasznos információkat tud adni. Teljesítménymutató hozzáadásával (pl. vevő forgási sebesség) a két számla közti összefüggés alakulása további információkat nyújt az üzletmenetről.

Az alábbi teljesítménymutatókat szokás jellemzően használni kockázatbecslési elemző eljárások során:

Eredménykimutatás elemzéséhez

- Árbevétel alakulása és/vagy árbevétel növekedés %
- Fedezeti hányad%
- Működési költségek az árbevétel %-ában
- Működési eredmény az árbevétel %-ában
- Árbevétel arányos jövedelmezőség %

Mérlegelemzéshez

- Működő tőke
- Vevő forgási sebesség
- Készlet forgási sebesség
- Szállító forgási sebesség
- Beruházások az árbevétel arányában
- Eladósodottsági mutató

A kockázatbecslési elemző eljárások kiterjedésének és mélységének a meghatározásakor a következőket érdemes figyelembe venni:

- A hibák eredhetnek csalásból. Az árbevétel számlák elemzését végezzük azzal a céllal is, hogy csalásból eredő olyan szokatlan vagy nem várt változásokat azonosítsunk, amelyek a beszámolóban jelentős hibás állításhoz vezethetnek. Ilyen lehet például a fiktív árbevétel elszámolása vagy a vevőktől érkező jelentős visszáru, ami a vevőkkel aláírt külön megállapodások létrejöttére utalhat. Az árbevétel elemzést végezhetjük havi vagy negyedéves bontásban, üzletáganként, telephelyenként vagy termékenként. A részletesebb elemzés nagyobb valószínűséggel hoz felszínre szokatlan tranzakciókat, eseményeket, összegeket, mutatószámokat, trendeket, amiknek hatásuk lehet a beszámolóra vagy a könyvvizsgálatra.
- Konszolidált beszámoló esetében a csak konszolidált számokon elvégzett kockázatbecslési eljárások nem feltétlenül lesznek elégségesek a könyvvizsgálati kockázatok megfelelő azonosításához és értékeléséhez. Meg kell határozni azt a szervezeti szintet, amelyen az elemzést elvégezzük. Ez lehet a konszolidált beszámoló szintje, az üzleti szegmens szint, az egyedi társaságok szintje vagy a telephelyek szintje is.

Példa kockázatbecslési célú elemző eljárás dokumentációjára

Iparági ismereteink alapján nincs olyan tényező, aminek kivételes hatása lenne az üzletmenetre. Ezt a vezetőség is megerősítette.

Korábbi könyvvizsgálati tapasztalaink alapján az évközi vezetőségi beszámolók jó minőségűek. A társaság integrált utókalkulációs rendszert működtet, ami megbízható értékesítés önköltsége adatokat és készlet adatokat szolgáltat. Tavalay a vezetőségi beszámoló és az éves beszámoló adatai között nem volt jelentős eltérés. Ezek alapján felhasználhatjuk az elemzéshez az évközi, szeptember 30-as vezetőségi beszámolót.

A társaságnak két terméke van, X és Y. A vezetőséggel folytatott megbeszélések alapján az X-ből értékesített mennyiség nem fog nőni, de 10% áremelés volt az év során. Y-nál nem volt áremelés, de az eladott darabszám emelkedése miatt 11% növekedést várnak. Ez konzisztens a korábbi növekedési ütemmel. A működéssel kapcsolatos többi egyenleg – vevő, készlet, változó költségek – ugyanebben az arányban fog változni. A többi számla egyenlege a tavalyi szinten várható, mivel a társaság stabil környezetben működik, nem voltak lényeges változások. Ez konzisztens a tervezés során szerzett ismereteinkkel.

Ezen elvárások alapján összehasonlítottuk a 201X. szeptember 30-i vezetőségi beszámolóban szereplő adatokat az előző év december 31-i adatokkal. Ahol indokolt volt, arányosítottuk a számokat 9 hónapra, például az árbevételeknél, ami nem szezonális, hanem egyenletesen merül fel az év során.

Azonosított problémák, hatásuk a könyvvizsgálati stratégiára

A végrehajtási lényegességi szint alapján a következő témákra szükséges könyvvizsgálati válaszokat adni. Az ezeket lefedő könyvvizsgálati lépéseket rögzítettük a könyvvizsgálati tervben.

- *Y termék árbevétele a tavalyi szinten van, elmaradt a várt 11% növekedés. Ennek oka, hogy olcsóbb konkurens termék jelent meg a piacon év elején, és a vevők egy része inkább ezt vásárolja. A vezetés áprilistól kezdve rádióreklámokkal próbálja erősíteni az Y termék marketingjét, és júliustól különböző akciókkal, árengedményekkel ösztönzi a vásárlást. Az árengedmények elszámolását jelentős kockázatnak tartjuk.*
- *a készletek 25%-os növekedése meghaladja az árbevétel növekedését. Ennek részben az Y termék értékesítésének visszaesése az oka. A vezetés júniusban intézkedéseket hozott a készletszint csökkentésére. A könyvvizsgálat során át fogjuk tekinteni a fölösleges és elavult készleteket. Ezt jelentős kockázatnak tartjuk.*
- *Az aktív időbeli elhatárolások 2 milliós növekedése a bérleti és biztosítás díjak fizetésének időzítése miatt történt. Ezeknek a tesztelése már benne van a könyvvizsgálati tervben.*
- *Más szokatlan vagy váratlan tételt nem azonosítottunk.*

Összességében tehát ebben az esetben az árbevétellel kapcsolatban az árengedmények elszámolását és a készletek értékelését azonosítottuk jelentős kockázatként.

II. A csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata az árbevétel elszámolásában

Az árbevétel az egyik leghangsúlyosabb, a beszámoló felhasználói által talán a legnagyobb figyelemmel kísért eredménykimutatás sor, éppen ezért csalás szempontjából is kiemelt kockázatúnak tekintjük. A következőkben röviden áttekintjük a csalási háromszöget, majd a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatait vizsgáljuk meg a pénzügyi kimutatások szintjén és az árbevétel beszámolósor szintjén.

II.1. A csalási háromszög (7. dia)

A csalás, legyen az akár a beszámolóképzés során elkövetett csalás vagy az eszközök elsikkasztása, magában foglalja a csalás elkövetésére irányuló **ösztönzést** vagy nyomást, az elkövetésre adódó felismert **lehetőséget** és a tett **igazolását**. Például:

- Csalási szándékú pénzügyi beszámolás elkövetésére irányuló ösztönzés vagy nyomás állhat fenn akkor, amikor a vezetés a társaságon kívülről vagy belülről eredő nyomás alatt van, hogy elérje a várt (talán irreális) eredmény célt, esetleg azért, mert a pénzügyi célok megvalósításának elmaradása jelentős negatív következményekkel járhat a vezetésre nézve, ha a vezetésnek a befektetői bizalom fenntartása miatt jó pénzügyi eredményeket kellene produkálnia, stb.

Az egyéneket sikkasztásra ösztönözheti például, ha „tovább nyújtózkodnak, mint ameddig a takarójuk ér”, ha valamilyen pénzügyi problémájuk van, amit legálisan nem tudnak megoldani, ha nem tudják kifizetni a számláikat, ha kábítószerfüggés vagy játékszenvedély miatt folyamatosan több pénzre van szükségük, mint amennyit meg tudnak keresni, ha státuszszimbólumokat akarnak mindenáron megszerezni, stb.

- A csalás elkövetésének felismert lehetősége akkor állhat fenn, amikor az egyén úgy véli, a belső kontroll felülírható, mert például az adott személy bizalmi pozícióban van, vagy mert ismeri a belső kontroll bizonyos hiányosságait. Emiatt azt gondolhatja, hogy meg tudja oldani a pénzügyi problémáját a lebukás veszélye nélkül. A lebukás ugyanolyan kellemetlen lenne, mint maga a pénzügyi probléma, státuszvesztéssel, állásvesztéssel járhatna, tehát fontos, hogy titokban maradjon a csalás.
- Az egyének képesek lehetnek megindokolni a csalási szándékú tett elkövetését (igazolás). Egyeseknek olyan a hozzáállásuk, jellemük vagy etikai értékrendszerük, amely lehetővé teszi számukra, hogy tudatosan és szándékosan tisztességtelen tettet kövessenek el. Ugyanakkor még az egyébként becsületes egyének is követhetnek el csalást olyan környezetben, amely kellő nyomást gyakorol rájuk.

A következő ábra illusztrálja a csalási háromszög elemeit.



Donald R. Cressey, *Other People's Money* (Montclair: Patterson Smith, 1973) p. 30

Egyetlen elem elszigetelt előfordulása önmagában nem jelent csalási kockázatot. Jellemzően a motivációnak és a lehetőségnek is jelen kell lennie ahhoz, hogy a csalásból származó hibának jelentős kockázata legyen, mert ösztönzés nélkül és az elkövetés lehetősége nélkül a csalás lehetősége általában alacsony.

II.2. Csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata

A csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát vizsgálnunk kell a beszámoló szintjén és az egyes beszámoló sorok, jelen esetben az árbevétel szintjén.

II.2.1. A kontrollok vezetés általi felülvizsgálata (8. dia)

A vezetés különleges helyzetben van ahhoz, hogy csalást kövessen el, mert manipulálni tudja a számviteli nyilvántartásokat és csalási szándékú pénzügyi kimutatásokat tud készíteni olyan kontrollok felülvizsgálásával, amelyek egyébként hatékonyan működőknek tűnnek. Bár annak a kockázatnak a szintje, hogy a vezetés felülvizsgálja a kontrollokat, társaságonként változik, a kockázat mégis jelen van minden társaság esetében. Az ilyen felülvizsgálások előfordulási módjának kiszámíthatatlansága miatt ez csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatának, és ezért jelentős kockázatnak minősül.

Tehát a kontrollok vezetés általi felülvizsgálata minden könyvvizsgálaton jelentős kockázat!

Függetlenül attól, hogy a könyvvizsgáló hogyan értékeli a kontrollok vezetés általi felülvizsgálata kockázatait, könyvvizsgálati eljárásokat kell megterveznie és végrehajtania annak érdekében, hogy

- a) tesztelje a főkönyvben rögzített könyvelési tételek és a pénzügyi kimutatások elkészítése során tett egyéb módosítások megfelelőségét (erre visszatérünk a VI. fejezetben)
- b) tekintse át a számviteli becsléseket az elfogultság szempontjából és értékelje, hogy vannak-e elfogultságot eredményező körülmények, és ha igen, azok csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát testesítik-e meg,
- c) tekintse át és értékelje a szokásos üzletmeneten kívülinek tűnő vagy szokatlan tételeket.

A pénzügyi kimutatások szintjén fennálló, csalásból eredő lényeges hibás állítás becsült kockázatára adott átfogó válaszként a könyvvizsgálónak a könyvvizsgálati eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének kiválasztásába bele kell foglalnia egy kiszámíthatatlansági elemet. Erre is visszatérünk a VI. fejezetben.

II.2.2. Csalás kockázata az árbevétel elszámolásában

A csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata az árbevétel elszámolásában jellemzően minden könyvvizsgálathoz jelentős kockázat, de adódhatnak olyan esetek, amikor ezt a feltételezést meg lehet cáfolni.

A csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése során a könyvvizsgálónak - azon feltételezés alapján, hogy csalási kockázatok állnak fenn az árbevétel megjelenítésében - értékelnie kell, hogy milyen típusú árbevételekből, árbevételi ügyletekből vagy állításokból származnak ilyen kockázatok. Elképzelhető olyan eset, amikor a könyvvizsgáló arra a következtetésre jut, hogy ez a feltételezés nem vonatkozik a megbízás körülményeire, és ennek megfelelően az árbevétel megjelenítését nem azonosította csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázataként. Ilyen esetekben a könyvvizsgálónak bele kell foglalnia a dokumentációba azokat az okokat, amik erre a következtetésre vezették. A könyvvizsgáló például juthat arra a következtetésre, hogy az árbevétel megjelenítéséhez kapcsolódóan nem áll fenn csalásból eredő

lényeges hibás állítás kockázata abban az esetben, ha egy egyszerű árbevételi ügylet egyetlen típusa létezik, például egyetlen bérleti célú ingatlan bérbeadásából származó bevétel.

Példa arra, amikor nem kell jelentős kockázatnak tekinteni a csalás kockázatát az árbevételben

- olyan társaság, amelynek az árbevétele az anyavállalatnak valamilyen költség plusz árrés kalkuláció alapján továbbszámolt költségéből áll,
- olyan társaság, amelynél a tevékenység jellegéből adódóan az árbevétel nagysága irreleváns, a termék minősége számít. Ilyen lehet például a gyógyszeriparban ritka vagy nagyon drága termékeket előállító cég.
- közszolgáltatás nyújtására vagy egy adott probléma kezelésére létrehozott állami cég, ahol a szolgáltatás nyújtása, a probléma megoldásának az előrehaladása a cél és ez a vezetés fő teljesítménymutatója, nem az árbevétel.

Az árbevétel megjelenítéséhez kapcsolódó, a beszámolókészítés során elkövetett csalásból eredő lényeges hibás állítás gyakran az árbevétel eltúlzásából származik, például túl korai árbevétel megjelenítésén vagy fiktív árbevétel tételek rögzítésén keresztül. Ilyen hibás állítás származhat emellett az árbevételnek a valóságosnál kisebb értéken történő kimutatásából is azáltal, hogy egyes árbevétel tételeket szabálytalanul egy későbbi időszakban számolnak el.

Példa fiktív árbevétel elszámolására

A társaság tárgyév december 21-én eladta a késztermék készlete jelentős részét egy harmadik félnek. A könyvvizsgálatra az eredetileg tervezett január közepi időpont helyett februárban került sor. A könyvvizsgáló észrevette, hogy a december 21-én értékesített készleteket február közepén visszavásárolta a társaság. Ez gyanús lett a könyvvizsgálónak, aki ezért kiszámolta, hogy ekkora mennyiségű késztermék elszállításához hány hűtőkamionra lett volna szükség. Majd ellenőrizte a telephely be- és kiléptető rendszerét, amelyben nem volt nyoma jelentős áruszállításnak sem december 21-én, sem később. A vezetés először azt állította, hogy azért nem volt szállítás, mert az értékesítés ugyan megtörtént, de a vevő kérésére a készterméket a társaság telephelyén tárolták. Végül kiderült, hogy a késztermék készlettel minőségi problémák voltak, jelentős értékvesztést kellett volna rá elszámolni. A vezetés ehelyett csalási szándékkal úgy döntött, hogy egy külső félnek papíron eladja a késztermékeket, majd – a könyvvizsgálat után – visszavásárolja. A csalás azért derült ki, mert az ügyfél által számítottnál később került sor a könyvvizsgálatra.

Az árbevétel megjelenítését érintő csalás kockázata egyes társaságoknál nagyobb lehet, mint másoknál. Például

- tőzsdén jegyzett társaságoknál a vezetésre nyomás vagy ösztönzés nehezedhet szabálytalan árbevétel megjelenítéssel történő, a beszámolókészítés során elkövetett csalás kivitelezésére, ha például a teljesítményt az évenkénti árbevétel növekedéssel vagy az eredménnyel mérik.
- nagyobb lehet a csalás kockázata az árbevétel megjelenítésében például olyan társaságoknál, amelyeknél az árbevétel jelentős része készpénzes értékesítésből áll elő.

Mielőtt rátérnénk a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatának állításonkénti becslésére, röviden tekintsük át az állításokkal kapcsolatos alapvetéseket.

III. Állítások

A könyvvizsgálónak azonosítania kell és fel kell mérnie a lényeges hibás állítások kockázatait (9.dia):

- (a) a pénzügyi kimutatások szintjén, és
- (b) az állítások szintjén a mérleg- és eredménykimutatás sorok és közzétételek tekintetében

annak érdekében, hogy ez alapot nyújtson a további könyvvizsgálati eljárások megtervezéséhez és végrehajtásához.

III.1. A pénzügyi kimutatások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak felmérése

A pénzügyi kimutatások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatai olyan kockázatokat jelentenek, amelyek a pénzügyi kimutatások egészére vonatkoznak, és sok állítást érinthetnek. Az ilyen jellegű kockázatok nem szükségszerűen kapcsolhatók konkrét állításokhoz a mérleg- és eredménykimutatás sorok vagy közzétételek szintjén. Ezek inkább olyan körülményeket jelentenek, amelyek növelhetik az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítások kockázatait. Ilyen lehet például

- a vállalkozás folytatásának elve körüli kockázat,
- a kapcsolt felekkel folytatott ügyletek kockázata,
- a jogszabályi meg nem felelések kockázata, stb.

Kapcsolt felekkel folytatott ügyletek – ha az anyavállalat vagy a csoport a kizárólagos vevője a társaságnak, az egyrészt felvetheti azt a kockázatot, hogy az anya vagy a csoport pénzügyi helyzetének megrendülése a társaság működésének ellehetetlenülésével járhat, vagyis a vállalkozás folytatásának elve körüli kockázatot fokozottan figyelembe kell venni. Egy ilyen esetre készült könyvvizsgálói jelentést mutatunk be a VIII. fejezetben. A kapcsolt felekkel folytatott ügyleteknél az alkalmazott árak piacisága merülhet fel még jellemzően kockázatként.

A pénzügyi kimutatások szintjén felmerülő kockázatok különösen relevánsak lehetnek a könyvvizsgálónak a csalásból származó lényeges hibás állítás kockázataival kapcsolatos mérlegelésére vonatkozóan.

A pénzügyi kimutatások szintjén fennálló kockázatok eredhetnek különösen a hiányos kontrollkörnyezetből. Például az olyan hiányosságoknak, mint a vezetés kompetenciájának a hiánya, átfogóbb hatása lehet a pénzügyi kimutatásokra, és átfogó választ igényelhet a könyvvizsgálótól.

III.2. A lényeges hibás állítások kockázatának felmérése az állítások szintjén

Mérlegelni szükséges a lényeges hibás állítások kockázatait az állítások szintjén a mérleg- és eredménykimutatás sorok és közzétételek tekintetében, mert az ilyen mérlegelés közvetlen segítséget nyújt az állítás szintjére vonatkozó, az elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyíték megszerzéséhez szükséges további könyvvizsgálati eljárások jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározásához.

	Állítás				
EK sor	előfordulás	teljesség	pontosság	elhatárolás	besorolás
	<i>Jelentős kockázat?</i>	<i>Jelentős kockázat?</i>	<i>Jelentős kockázat?</i>	<i>Jelentős kockázat?</i>	<i>Jelentős kockázat?</i>
Árbevétel	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>
Egyéb bevételek	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>	<i>I/N</i>
Stb.					

Az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás kockázatainak azonosításakor és felmérésekor a könyvvizsgáló arra a következtetésre juthat, hogy az azonosított kockázatok a pénzügyi kimutatások egészére átfogóbban vonatkoznak, és potenciálisan sok állítást érintenek.

III.3. Az állítások felhasználása

A pénzügyi kimutatások elkészítésekor a vezetés tulajdonképpen állításokat tesz a pénzügyi kimutatások különböző elemeire, kapcsolódó közzétételekre vonatkozóan.

Ezeket az állításokat a könyvvizsgáló felhasználja, hogy mérlegelje a lehetséges hibás állítások különböző típusait.

A könyvvizsgált időszak eredménykimutatás sorokra és eseményekre vonatkozó állítások a következők: (10. dia)

- (i) Előfordulás/létezés – a lekönyvelt ügyletek és események valóban felmerültek és a társasággal kapcsolatosak.
- (ii) Teljesség – minden ügyletet és eseményt, amelyet rögzíteni kellett volna, rögzítettek.
- (iii) Pontosság – a rögzített ügyletekre és eseményekre vonatkozó összegeket és egyéb adatokat megfelelően rögzítették.
- (iv) Elhatárolás – az ügyleteket és az eseményeket a helyes számviteli időszakban rögzítették.
- (v) Besorolás – az ügyleteket és az eseményeket a megfelelő számlán rögzítették.

Nézzünk egy példát arra, hogy hogyan állapítja meg a könyvvizsgáló a lényeges hibás állítás kockázatát az árbevétel állításaira. (11. dia)

Figyeljünk, itt most nem a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatáról beszélünk, hanem az esetleges hibából eredő lényeges hibás állítás kockázatáról!

III.3.1. Példa a lényeges hibás állítások kockázatának állításonkénti becslésére árbevételeknél

A társaságnak jelentős exportárbevétele származik Oroszországból és a volt FÁK-országokból. A vevők különböző mennyiségi kedvezményekre jogosultak. A vevői szerződések nem egyformák. A vevől egy részével nincs olyan konkrét szerződés, amely rögzítené a szállítási feltételeket és a kedvezményeket, hanem keretszerződések vannak, amelyeket még a nyolcvanas években kötöttek. A számlázás rubelben történik (pontosság). A korábbi években visszatérő hiba volt, hogy a számviteli osztály nem kapott időben információt a külkereskedelmi osztálytól a december utolsó két hetében értékesített árukról, és így nem tudta pontosan kalkulálni a vevőknek járó mennyiségi kedvezmények összegét sem (elhatárolás). Azoknál a vevőknél, amelyeknél a szerződés nem rendelkezik konkrétan a mennyiségi kedvezményekről, a kereskedők néha kreatív megoldásokat találtak ki, például aláírtak a vevővel olyan megállapodást, amely rögzíti, hogy a vevő a kedvezményt a következő vásárlás összegéből vonhatja le (elhatárolás). Nem volt olyan kontroll, amely biztosította volna, hogy a számviteli osztály értesüljön ezekről a megállapodásokról (teljesség).

A könyvvizsgáló a fentiek alapján a lényeges hibás állítás kockázatát az árbevétel állításaira a következőképpen állapította meg:

	Állítás				
beszámolósor	előfordulás	teljesség	pontosság	elhatárolás	besorolás
Árbevétel	nem jelentős kockázat	<u>jelentős kockázat</u>	<u>jelentős kockázat</u>	<u>jelentős kockázat</u>	nem jelentős kockázat

Most pedig nézzünk meg egy példát a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatának azonosítására az árbevételeknél.

III.3.2. Példa a csalásból eredő lényeges hibás állítások kockázatának azonosítása az árbevételeknél

Egy mobiltelefon alkatrészek értékesítésével foglalkozó társaság értékesítési vezetőjétől az alábbi információkat kaptuk. A társaság árbevételeinek 90%-a Brazíliából származik. Az értékesítési útvonal a következő: vonattal Hamburgba szállítják a rakományt, ezt követően hajóra kerül az áru, mely egészen Brazíliáig utazik. A társaság legjelentősebb bevétele december és január hónapban a karácsonyhoz és újévhez köthető kiszállításokból származik. A brazil vevőnek számlában adott kedvezményeket nyújt a társaság, terméktípusonként eltérő mértékben. Ezeket a kedvezményeket az értékesítési vezető határozza meg, gyakran a vevővel történt szóbeli megállapodás alapján. Az értékesítési vezető prémiuma az üzleti teremben meghatározott értékesítés nettó árbevételeinek elérésétől függ. A prémium az értékesítési vezető éves bérének 30%-át is elérheti.

Melyik állításokra tekintjük a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát jelentősnek?

Előfordulás

Mivel az értékesítési vezető prémiuma az árbevételhez van kötve, esetleg utasíthatja a könyvelést végzőket nem valós tranzakciók rögzítésére vagy ő maga rögzíthet tételeket annak érdekében, hogy így teljesüljön az üzleti tervben szereplő árbevétel terv és jogosult legyen a prémiumra.

Elhatárolás:

A vezetés az értékesítési tranzakciók nem helyes időszakra való rögzítésével tudja befolyásolni az árbevétel mértékét. Ha még x millió hiányzik az árbevétel terv teljesítéséhez, amitől függ az értékesítési vezető prémiuma, akkor esetleg januári árbevételeket lekönyvelhetnek decemberben, hogy teljesüljön a terv.

Teljesség

A terméktípusonként eltérő mértékű számlában adott kedvezmény miatt felmerülhet, hogy vajon minden ilyen alapon járó kedvezményt elszámolt-e a társaság a tárgyévre, vagy esetleg következő évre számolt el ilyen tételeket azért, hogy teljesítsék az árbevétel tervet. Mivel gyakran szóbeli megállapodás alapján jár a kedvezmény a vevőnek, előfordulhat, hogy ezek nem teljeskörűen kerülnek levonásra a számlán az árbevétel összegéből.

Pontosság

Mivel gyakran szóbeli megállapodás alapján jár a terméktípusonként eltérő mértékű kedvezmény a vevőnek, előfordulhat, hogy ezek rossz összegben kerülnek levonásra a számlán az árbevétel összegéből.

Bemutató

A Társaságot a bemutatás kapcsán nem kötelezi semmilyen speciális előírás, így ezt nem tartjuk jelentős kockázatú állításnak.

A fentiek alapján a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát a következőképpen határozza meg a könyvvizsgáló állításonként:

	<i>Előfordulás</i>	<i>elhatárolás</i>	<i>teljesség</i>	<i>Pontosság</i>	<i>bemutató</i>
<i>árbevétel</i>	<i>Jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>Jelentős</i>	<i>nem jelentős</i>
<i>stb.</i>					

A könyvvizsgáló munkaprogramot ezután úgy alakítjuk ki, hogy a jelentős kockázatú állítások lefedésre kerüljenek kontrolltesztek és alapvető vizsgálati eljárások megfelelő kombinációja révén.

Mielőtt belemélyednénk a tipikus kontrolltesztekbe és alapvető vizsgálati eljárásokba, végezzünk el egy gyors feladatot arra, hogy egy-egy könyvvizsgáló eljárás melyik állításokra ad bizonyosságot. Szándékosan nem csak árbevétellel, hanem a hozzá kapcsolódó vevőkövetelések mérlegssorral összefüggő könyvvizsgáló eljárásokat is megnézzünk.

III.3.3. példa: egyes könyvvizsgáló eljárások mely állításokat fedik le

A vevőktől beszerzett egyenleg-megerősítéssel alátámasztható a vevőkövetelések (12. dia):

- a.) teljessége
- b.) létezése
- c.) értékelése
- d.) pontossága
- e.) besorolása

Az árbevétel analitika egyeztetése a főkönyvvel (14. dia)

- a.) teljesség
- b.) létezés
- c.) értékelés
- d.) pontosság
- e.) besorolása

A fordulónapi vevőkövetelések alátámasztása a fordulónapot követő banki befolyásokkal (16. dia)

- a.) teljesség
- b.) létezés
- c.) értékelés
- d.) pontosság

A külföldi fizetőeszközökben fennálló követelések értékelésének ellenőrzése (18. dia)

- a.) teljesség
- b.) létezés
- c.) értékelés
- d.) pontosság

IV. Belső kontroll és információs rendszerek megismerése

IV.1. A könyvvizsgálat szempontjából releváns kontroll

A standardok szerint a könyvvizsgálónak meg kell ismernie a könyvvizsgálat szempontjából releváns belső kontrollt. Annak ellenére, hogy a könyvvizsgálat szempontjából releváns legtöbb kontroll valószínűleg pénzügyi beszámolóval kapcsolatos, nem az összes pénzügyi beszámolóval kapcsolatos kontroll releváns a könyvvizsgálat szempontjából. A könyvvizsgáló szakmai megítélésének kérdése, hogy valamely kontroll önmagában vagy másokkal együtt releváns-e a könyvvizsgálat szempontjából, tehát a standardok nem adnak erre meghatározást.

A könyvvizsgálat szempontjából releváns kontrollok megismerésekor a könyvvizsgálónak - a gazdálkodó egység munkatársaival készített interjúkon felül végrehajtott eljárások révén - értékelnie kell ezen kontrollok kialakítását, és meg kell állapítania, hogy bevezették-e azokat, működnek-e azok a gyakorlatban. (20. dia)

Példa könyvvizsgálat szempontjából releváns kontrollokra – hatáskörök szétválasztása
A belső kontroll megismerése során a könyvvizsgáló feltérképezi az árbevétel keletkezésének folyamatát, a megrendeléstől a kiszállításon és számlázáson át a pénzbefolyásig. Az egyik

alapvető kérdés, amit megvizsgál, az az, hogy a hatáskörök megfelelően el vannak-e különítve a folyamatban résztvevő személyek között. Pl. annak a személynek, aki új vevőt rögzíthet vagy a vevők törzsadatait módosíthatja, nem célszerű számlázási jogosultságot is adni, nehogy fiktív vevőket vigyen be a rendszerbe majd részükre számlázzon, és így nem valós árbevételt kreáljon.

A hatáskörök elválasztása ugyanakkor nem csak az árbevétel szempontjából fontos, hanem pl. a beszerzések folyamatában is. Nem célszerű törzsadat módosítási joggal rendelkeznie annak a személynek, aki a banki utalásokat indítja, nehogy esetleg a szállító bankszámlaszámát megváltoztatva másik (saját) számlára utaljon.

Kisebb cégeknél, ahol a létszám miatt nem lehetséges az egymással konfliktusban lévő szerepkörök szétválasztása, olyan kontrollokat lehet bevezetni, amelyek kompenzálják a hatáskörök nem megfelelő szétválasztását. Pl. a fenti esetben az új vevők listáját hetente felülvizsgálja a gazdasági vezető, vagy a koros követeléseket szorosan figyelik. Ily módon utólag ugyan, de felszínre kerülnek a fiktív számlázások.

Példa hatáskörök szétválasztására – vegyes könyvelési tételek jóváhagyása

A hatáskörök szétválasztásának példája az is, ha a vegyes könyvelések folyamata úgy működik, hogy egy könyvelő lekönyveli az adott tételt, valaki más pedig jóváhagyja. A vegyes könyvelések jellemzően az évvégi záráshoz kapcsolódnak, elhatárolásokat, céltartalékokat, értékvesztéseket tartalmaznak, amelyeknél vezetői becslés is szerepet játszik. A négy szem elve alapján az a jó gyakorlat, ha ezeket a tételeket egy plusz személy is jóváhagyja azon kívül, aki lekönyveli. Természetesen könyvvizsgálati szempontból csak akkor tekinthető ez megfelelő kontrollnak, ha a jóváhagyó személy rendelkezik a szükséges ismeretekkel a jóváhagyáshoz.

IV.2. Információs rendszer

A könyvvizsgálónak szintén meg kell ismernie a pénzügyi beszámolás szempontjából releváns információs rendszert, beleértve a kapcsolódó üzleti folyamatokat is, beleértve a következő területeket (21. dia):

(a) A pénzügyi kimutatások szempontjából jelentős ügyletcsoporthoz a gazdálkodó egység tevékenységeiben – az árbevétel nagy valószínűséggel ilyennek minősül.

(b) Azok az informatikai és manuális rendszereken belüli eljárások, amelyekkel ezeket az ügyleteket létrehozzák, rögzítik, feldolgozzák, szükség szerint javítják, a főkönyvbe átvezetik és a pénzügyi kimutatásokban szerepeltetik.

(c) A kapcsolódó számviteli nyilvántartások, alátámasztó információk és a pénzügyi kimutatásokban szereplő konkrét számlák, amelyeket az ügyletek létrehozásához, rögzítéséhez, feldolgozásához és jelentésbe foglalásához alkalmaznak; ez magában foglalja a helytelen információk javítását, valamint azt, hogy az információkat hogyan vezetik át a főkönyvbe. A nyilvántartások lehetnek manuális vagy elektronikus formában.

(d) Az információs rendszer hogyan rögzíti azokat az ügyletektől eltérő eseményeket és körülményeket, amelyek a pénzügyi kimutatások szempontjából jelentősek.

(e) A gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásainak elkészítésénél alkalmazott pénzügyi beszámolási folyamat, beleértve a jelentős számviteli becsléseket és közzétételeket, továbbá

(f) A naplótételekre vonatkozó kontrollok, beleértve azokat a nem standard naplótételeket is, amelyeket az egyszeri, szokatlan ügyletek vagy helyesbítések rögzítésére alkalmaznak.

Példa nem dokumentált informatikai rendszer bevezetésre

Egy cégnél integrált vállalatirányítási rendszert vezettek be. A rendszer egy külföldi fejlesztésű dobozos szoftver, amelynek testre szabását vállalta a licenz magyarországi forgalmazója. A dobozos rendszer angol nyelvű kézikönyvét átadta a forgalmazó a cégnek. A testre szabás viszont lényeges változásokat eredményezett, amiről a forgalmazó nem készített dokumentációt. A cégnél nincs olyanszemély, aki a vállalatirányítási rendszer működését átlátná.

A könyvvizsgálóra ebben az esetben is vonatkoznak a fenti előírások az információs rendszer megismeréséről. Ha nem tudja megismerni az informatikai kockázatokat, eljárásokat, folyamatokat, akkor felmerül, hogy egyáltalán elvégezhető-e a könyvvizsgálat.

IV.3. Jelentős kockázatú beszámoló sorok

Ha a könyvvizsgáló megállapította, hogy jelentős kockázat áll fenn, akkor a könyvvizsgálónak meg kell ismernie a gazdálkodó egységnek az adott kockázat szempontjából releváns kontrolljait, beleértve a kontrolltevékenységeket is. (22. dia)

Ez azt jelenti, hogy ha az árbevételt jelentős kockázatúnak ítéli meg a könyvvizsgáló, akkor még ha nem is tervezi, hogy kontrollokra támaszkodjon, akkor is meg kell ismernie az árbevételhez kapcsolódó kontrollokat.

Bizonyos kockázatok esetében a könyvvizsgáló úgy ítélni meg, hogy nem lehetséges vagy nem kivitelezhető kizárólag az alapvető vizsgálati eljárásokból elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot szerezni. Az ilyen kockázatok kapcsolódhatnak az olyan ismétlődő és jelentős ügyletcsoportok vagy számlaegyenlegek pontatlan vagy nem teljes rögzítéséhez, amelyek jellemzői gyakran nagymértékben automatizált feldolgozást tesznek lehetővé kevés vagy egyáltalán semennyi manuális beavatkozás mellett. Ilyen esetekben a gazdálkodó egység ilyen kockázatokra vonatkozó kontrolljai relevánsak a könyvvizsgálat szempontjából és a könyvvizsgálónak meg kell ismernie azokat.

Példa

Ilyenek lehetnek a pénzügyintézetek vagy nagy közszolgáltató cégek, ahol milliós nagyságrendű tételszámból adódik össze a kamatbevétel vagy az árbevétel. Ezeknél a cégeknél nem tud a könyvvizsgáló csak alapvető vizsgálati eljárásokból elegendő bizonyosságot szerezni, informatikai kontrollokra fogja alapozni a vizsgálat jelentős részét.

IV.4. Árbevétel folyamat felmérése

Ahogy említettük, ha az árbevétel eredménykimutatás sort jelentős kockázatúnak minősítette a könyvvizsgáló, akkor meg kell ismernie az értékesítési folyamatot. A folyamat megismerése során azonosítja a tevékenységeket, kontrollokat, számviteli elszámolásokat, az adatfeldolgozás módját, stb. (23. dia)

Ezen ismeretek megszerzése érdekében először interjút készít azzal a személlyel, aki erre a legmegfelelőbb, valószínűleg az értékesítési terület vezetőjével. Az interjú során célszerű a következő témákat érinteni.

Hogyan kerül be új vevő törzsadata a rendszerbe? Kinek kell jóváhagyni és hogy van ez dokumentálva? Milyen háttérinformációk szükségesek ahhoz, hogy egy új vevő bekerülhessen?

Hogyan történik a megrendelés, van-e írásbeli visszaigazolás a megrendelőnek? Megjelenik-e a megrendelés a vállalatirányítási rendszerben vagy egy külön rendszerben?

Hogyan kerül megállapításra az ár, amit visszaigazolnak a vevőnek? Van-e árlista, lehet-e attól eltérő árat megadni, ki jogosult a listaártól eltérő árat jóváhagyni? Lehet-e a megrendelő visszaigazolása után módosítani az áron? Ki hagyhatja ezt jóvá?

Van-e vevőnkénti hitelkeret? Milyen gyakorisággal vizsgálják azt felül?

Hogyan biztosítják, hogy egy vevőnek ne igazoljanak vissza olyan megrendelést, amivel túllépné a hitelkeretét? Hogyan biztosítják, hogy az új, hitelkerettel még nem rendelkező vevőknek hitelkockázata elfogadható szinten maradjon – pl. csak előrefizetéssel szállítanak? Ki jogosult az előrefizetés alól felmentést adni? Ez a felmentés milyen módon dokumentált?

Hogyan kerülnek át a megrendelések a raktárba? Van-e napi, heti vagy havi kontroll arra, hogy minden megrendeléshez kiállítottak szállítólevelet?

Aláíratják-e a vevővel a szállítólevelet? Van-e arra kontroll, hogy minden szállítólevél visszaérkezett-e és ki lett-e számlázva?

Biztosítja-e azt valami, hogy egy megrendelést csak egyszer lehessen kiszámlázni?

Vannak-e a vevőkkel olyan éves szerződések, amikben árengedményeket biztosít a társaság? Ezeket ki jogosult aláírni? Hogyan kerülnek be a számlázórendszerbe az árengedmény %-ok?

Hogyan történik a pénzbefolyások allokálása az adott vevőkhöz? Van-e kontroll a bankkivonatokról és a főkönyv egyeztetésére pl. havonta?

Jóváíró számla kiállítása milyen okból szokott történni? Visszárúzásra milyen dokumentáció van, ki hagyhatja jóvá?

Mi az eljárás utólagos vevői reklamáció esetén, ha nem megfelelő áron vagy nem megfelelő mennyiséget szállítottunk? Milyen dokumentumok készülnek és ki hagyhatja jóvá őket?

Havi zárási folyamat keretében egyeztetik a vevőanalitikát és a főkönyvet?

A megszerzett információkat érdemes folyamatábrában rögzíteni, és elválasztani egymástól a cég által végzett tevékenységeket és kontrollokat. A könyvvizsgálat során a kontrollokat tudjuk vizsgálni, amennyiben azok megfelelően dokumentáltak.

IV.5. Árbevétel kontrollok

A legalapvetőbb árbevétel kontroll a megrendelés – szállítólevél – számla egyeztetése, ami sok cégnél működik és megfelelően dokumentált is ahhoz, hogy a könyvvizsgálat során támaszkodni tudjunk rá. (24. dia)

Példa - Megrendelés-szállítólevél – számla egyeztetése és jóváhagyása megfelelő személyek által

A számlázórendszerben elkészített számlákat az értékesítési vezető hagyja jóvá naponta. A számlák mögé fűzik a megrendelést és a vevő által aláírt szállítólevelet. Az értékesítési vezető egyezteteti az adatokat a három dokumentumon és aláírja a számlát, ezzel igazolja, hogy az ellenőrzés megtörtént. Csak az általa ily módon aláírt számlákat könyvelik le.

Ez a kontroll a teljességre és a létezésre ad bizonyítékot, már amennyiben azt állapítja meg a könyvvizsgáló, hogy a kontroll megfelelően működött.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, mekkora mintaszámon kell tesztelnünk ezt a kontrollt, a következőket érdemes figyelembe venni:

- A kontroll gyakorisága: éves, negyedéves, havi, heti, napi, napi többszöri
- Kontroll típusa: manuális, automatikus, IT rendszerfüggő-manuális
- Milyen állításokat fedünk le vele? Pontosság, létezés, teljesség, elhatárolás, jogok és kötelezettségek, értékelés, bemutatás.
- Mikor végezzük a vizsgálatot? Év közben vagy csak év végén? Ha év közben, akkor szükséges-e év végén kiterjeszteni a mintaszámot annak érdekében, hogy a kontroll vizsgálat az egész évre vonatkozóan megfelelő bizonyosságot adjon nekünk?
- Milyen szintű bizonyosságot akarunk elérni ennek a kontrollnak a vizsgálata révén? Magasabb mintaszám nagyobb bizonyosságot adhat.

Hogyan határozzuk meg, hogy mekkora mintaszámon tesztelünk egy kontrollt?

Napi többszöri kontroll esetében érdemes úgy választani, hogy minden hónapból történjen kiválasztás, vagy ha a mintaszámunk a szakmai megítélés alapján kevesebb, mint 12, akkor is úgy történjen a kiválasztás, hogy az egész évre vonatkozóan lehessen következtetést levonni a kontroll hatékonyságát illetően.

További kontrollok lehetnek:

Árak rögzítése és jóváhagyása az erre jogosult személyek által

Kedvezmények szerződéses feltételeinek rögzítése és jóváhagyása az erre jogosult személyek által

Meghirdetett vevői bónuszprogramok alkatrészekre 2017.01.01 és 2017.12.31 között. Az éves bónuszprogramokat egy éves terv alapján bonyolítja a társaság, melyet az előző év végén jóváhagy a központ a következő évre. Ezek általában a hosszú távú, nagyobb volumenű programokat tartalmazzák, de nem merítik ki a teljes keretet. Az év közben létrehozott, kisebb, rövidebb időtartamra szóló programokat először a pénzügyi osztály átnézi, majd ha ők jóváhagyták, a központnak is továbbküldik jóváhagyásra, mielőtt kimennek a dealereknek szóló tájékoztató levelek.

Hibának tekinti a könyvvizsgáló, amennyiben egy engedmény nincs jóváhagyva, mielőtt kimennek a dealerekhez a tájékoztató levelek. A kontroll ad-hoc jelleggel működik, amikor van ilyen bónuszprogram, tehát nem mondható róla, hogy heti vagy havi kontroll lenne. A teljes éves populáció 31 darab, ami a heti és a havi gyakoriság közé teszi a teljes populációt. A könyvvizsgáló szakmai megítélése alapján 4 elemszámon teszteli a kontrollt.

V. Alapvető vizsgálati eljárások

Mit írnak elő a standardok az elvégzendő könyvvizsgálati eljárásokra?

V.1. A lényeges ügyletcsoporthoz alapvető vizsgálati eljárásokat

A könyvvizsgálónak a lényeges számlaelemenzelemekre és ügyletcsoporthoz alapvető vizsgálati eljárásokat kell végeznie, függetlenül a kockázatbecslésének eredményétől. Alapvető vizsgálati eljárások az alapvető elemzési eljárások és az adatok tesztelése. (25. dia)

A standardok nem határozzák meg, hogy mit kell ügyletcsoporthoz érteni – egy beszámolósor? Vagy ha egy beszámolósor különböző főkönyvi sorok összege, akkor az egyes főkönyvi sorokat? Vagy ha két külön beszámolóson jelenik meg árbevétel, akkor az automatikusan két külön ügyletcsoporthoz?

Általában azt érdemes vizsgálni, hogy az egyes árbevétel típusok számviteli elszámolási folyamata, a kapcsolódó kontrollok mennyire hasonlóak vagy különbözők. Ha ezek hasonlóak, akkor függetlenül attól, hogy hány főkönyvi soron vagy beszámolóson jelenik meg az árbevétel, egyetlen sokaságként lehet őket kezelni.

Abban az esetben, ha a számviteli elszámolási folyamatok és az ezekhez kapcsolódó kontrollok különbözőek, azt mondhatjuk, hogy a Társaság árbevétele több ügylet csoporthoz származik. Ilyenkor az egyes ügylet csoporthoz külön-külön becsüljük meg a lényeges hibás állítás kockázatát minden állításra.

Példa több árbevétel ügylet csoporthoz

Egy kereskedő cégnél a vezetéssel folytatott interjú alapján a következő ügylet csoporthoz azonosította a könyvvizsgáló.

- 1) *Bolti árbevétel a kiskereskedelmi tevékenység keretében, közvetlenül a kiskereskedelemi vásárlóknak történő értékesítés készpénz, bankkártyás, vagy utalvány (Erzsébet utalvány) fizetés ellenében a kiskereskedelmi bolthálózaton keresztül*
- 2) *Marketing tevékenység, újsághirdetésből származó árbevétel*
- 3) *Hulladékértékesítés, egyéb szolgáltatásból származó árbevétel*
- 4) *Export értékesítés kapcsolt félnek és egyéb értékesítésből származó árbevétel*

A végrehajtási lényegességi szinthez képest az 1. és 2. ügylet csoporthoz minősül jelentősnek, ezért ezeknél külön-külön fel kell mérni a lényeges hibás állítás kockázatát állításonként. A 3. és 4. ügylet csoporthoz származó árbevétel sem egyedileg, sem összeségében nem éri el a végrehajtási lényegességi szintet.

V.2. A jelentős kockázatú állításokra adatok tesztelését (ha nem támaszkodunk kontrollokra)

Ha a könyvvizsgáló megállapította, hogy az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítások valamely becsült kockázata jelentős kockázat, olyan alapvető vizsgálati eljárásokat kell végrehajtania, amelyek konkrétan erre a kockázatra reagálnak. Ha a jelentős kockázatra vonatkozó megközelítés csupán alapvető vizsgálati eljárásokból áll – tehát a könyvvizsgáló nem tesztel kontrollokat -, akkor ezeknek az eljárásoknak tartalmazniuk kell adatok teszteléseit. (26. dia)

Könyvvizsgálati mintavétel

A könyvvizsgálati mintavétel a könyvvizsgálati eljárások alkalmazását jelenti a tételek 100 %-nál kisebb hányadára az egyes számlaegyenlegeken vagy tranzakció-csoportokon belül annak érdekében, hogy a könyvvizsgáló megállapítsa és értékelje a könyvvizsgálati bizonyítékokat a minta bizonyos jellemzőiről és sajátosságairól abból a célból, hogy a sokaságra vonatkozó végkövetkeztetést kialakítsa vagy a véleményalkotást elősegítse.

Sokaság – az azon adatok köre, amelyből a könyvvizsgáló mintát szándékozik venni annak érdekében, hogy következtetésre jusson.

Mintavételi egység – Azokat az egyedi tételeket nevezzük mintavételi egységnek, amelyek a sokaságot alkotják.

Csoportképzés – A csoportképzés az a folyamat, amelyben a sokaságot azonos jellemzőkkel (gyakran értékkel) bíró, a mintavételi egységekből alkotott csoportokra osztjuk.

VI. Adatok tesztelése és a hozzájuk kapcsolódó állítások közötti összefüggések

VI.0. Analitika-főkönyv egyeztetés (27. dia)

A teljességre és a pontosságra ad bizonyítékot, ez a legelső lépés, amit elvégez a könyvvizsgáló. Amíg ez az alapegyezőség nem áll fenn – akár úgy, hogy ténylegesen egyezik a kettő, akár úgy, hogy eltérnek ugyan, de az eltérések megfelelően magyarázottak és alátámasztottak -, addig valószínűleg nem hatékony további könyvvizsgálati eljárásokat elkezdni.

VI.1. Az árbevétellel kapcsolatos számviteli politika értékelése

A tervezés során a könyvvizsgáló már áttekintette a társaság számviteli politikáját abból a szempontból, hogy az összhangban van-e a hatályos számviteli törvénnyel és más jogszabályokkal, és hogy az üzletmenet változásaiból adódó esetleges kiegészítések, módosítások megtörténtek-e benne. Az árbevétel vizsgálata során folyamatosan értékeli a könyvvizsgáló, hogy a gyakorlatban valóban a leírt számviteli politikát alkalmazza-e az ügyfél, és hogy az alkalmazott számviteli politika valóban a legalkalmasabb-e arra, hogy leképezze az árbevétel keletkezését.

Példa

Közlekedésben mikor számoljuk el a jegyértékesítés árbevételét – a jegy eladásakor vagy a leutazásakor? Légitársaságok és vasúttársaságok gyakorlata eltérő.

Gyógyszeriparban royalty bevétel elszámolása - árbevétel vagy egyéb bevétel?

VI.2. Tranzakció szintű vizsgálat

Ez a leggyakoribb eljárás, aminek során az árbevétel analitikából kiválasztott mintát vizsgálja a könyvvizsgáló. A kiválasztott tételeket szállítólevélhez, számlához, és a pénzbefolyást bankkivonathoz egyezteti. A minta nagysága sok tényezőtől függhet, például:

- támaszkodik-e a könyvvizsgáló kontrollokra az árbevétel vizsgálata során. Ha például működik a társaságnál a megrendelő-szállítólevél-számla egyeztetésére vonatkozó kontroll, és azt a könyvvizsgáló egy megfelelő mintán tesztelte, akkor a tranzakció szintű vizsgálatnál kisebb mintaszámot alkalmazhat azokra az állításokra vonatkozóan, amiket a kontroll lefedett.

- hány tétel alkotja a sokaságot, jellemzően mekkora egy-egy tétel. Ha kisszámú, de nagy értékű számlákból áll az árbevétel, ott kisebb mintaszámmal el lehet érni a megcélzott bizonyossági szintet, mint ahol nagyszámú, de alacsony összegű számlák alkotják a sokaságot.

- milyen kockázatúnak ítélte a könyvvizsgáló azokat az állításokat, amiket le akar fedni ezzel a teszttel. Ha több állítást is jelentős kockázatúnak ítél meg, akkor magasabb mintaszámot vizsgál, mint ha pl. csak a létezését ítélte jelentős kockázatúnak.

- ha a sokaságon belül azonosíthatók valamilyen szempont szerint jelentősebb tételek, akkor azokat érdemes külön vizsgálni, és így csak a fennmaradó sokaságra kell a statisztikai mintavételezést alkalmazni. Pl. kisebb mintaszámot eredményezhet, ha az év során kiállított 20 legnagyobb számlát tételesen megvizsgálja a könyvvizsgáló, és a fennmaradó sokaságból válasz statisztikai mintavételezéssel még x db tételt, mint ha a teljes éves számlasokaságra alkalmazza a statisztikai mintavételezést.

Ez az eljárás a **létezés, teljesség, pontosság és elhatárolás** állításokra ad bizonyosságot.

VI.3. Forgalmközlés

Mivel a külső féltől származó könyvvizsgálati bizonyíték a legerősebb, dönthet úgy a nagyobb bizonyosság elérése érdekében a könyvvizsgáló, hogy a legjelentősebb forgalmú vevőkre forgalmközlést végez. **A forgalmközlés folyamata a könyvvizsgáló ellenőrzése alatt kell, hogy történjen.** Ez azt jelenti, hogy a könyvvizsgáló választja ki a forgalmközlésre a vevőket, és közvetlenül hozzá érkeznek vissza a válaszok. Ellenkező esetben fennáll annak a lehetősége, hogy az ügyfél esetleg manipulálja a válaszokat. Ha emailen történik a forgalmközlés, akkor a könyvvizsgáló ellenőrzése a folyamat fölött úgy tud megvalósulni, ha beleteszik másolatban a könyvvizsgálót mind az ügyfél által emailen kiküldött kérdésbe, mind a vevő által emailen küldött válaszbba.

Amennyiben nem érkezik válasz a könyvvizsgálóhoz az összes kiküldött forgalmközlőre, úgy a hiányzó forgalmközlőket természetesen nem lehet beleszámítani a forgalmközléssel lefedett sokaságba. Ilyenkor más eljárásokat kell végezni annak érdekében, hogy a kívánt bizonyosságot megszerezzük az árbevétel fölött, tipikusan a tranzakció szintű vizsgálatot végezzük nagyobb mintaszámon.

A forgalmközlés a **pontosság, a létezés, teljesség és az elhatárolás** állítások lefedésére alkalmas vizsgálati módszer.

Felmerül a kérdés, hogy hogyan válasszunk ki forgalmközlésre tételeket.

A könyvvizsgáló célja a minél nagyobb lefedettség elérése, tehát a legnagyobb forgalmú vevőket mindenképpen érdemes kiválasztani. Attól függően, hogy milyen az ügyfél üzletmenete, lehet, hogy a legnagyobb öt vevő lefedi az árbevétel 80%-át, és a le nem fedett egyenleg végrehajtási lényegességi szint alatti. Ebben az esetben a lényeges hibás állítások kockázatát nagy valószínűséggel lefedte a teljességre, a pontosságra, a létezésre és az elhatárolásra vonatkozóan.

Más ügyfélnél az öt legnagyobb vevő esetleg csak 30%-át teszi ki az éves árbevételnek. Ilyenkor az egyenlegközléssel visszaigazolt árbevételt levonjuk a teljes sokaságból, és a fennmaradó összegre végzünk tételes tesztet.

Az árbevételnél a lényeges hibás állítás kockázatán felül legtöbbször van még egy jelentős kockázat, a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata, erre is kell eljárásokat végeznünk. Tegyük fel, hogy a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát a létezés állítás tekintetében tartjuk jelentősnek. Ilyenkor dönthetünk úgy, hogy a nagyobb mintát végezzük az egyenlegközlést, és így nagyobb bizonyosságot szerzünk a létezés állítás fölött harmadik feles visszaigazolásból. Végezhetünk kiszámíthatatlansági vizsgálatként – ld. lejjebb – olyan vizsgálatokat, amik konkrétan a csalási kockázatot célozzák. Ha pl. azt tartjuk kockázatnak, hogy a vezetés nem valós teljesítésű számlákat mutat ki azért, hogy elérje az árbevétel tervet, kiválaszthatunk a tárgyévi új vevők közül néhányat és a részükre kiállított számlákat tesztelhetjük (megrendeléshez, szállítólevélhez és bankkivonathoz való egyeztetés).

MI a teendő, ha a forgalomközlés során eltérést azonosítunk?

Az eltérés kitisztázása, magyarázata az ügyfél feladata. A könyvvizsgálónak meg kell értenie, hogy mi okozta az eltérést és hogy kinek volt igaza. Ha az ügyfele könyvelése volt hibás, értékelnie kell, hogy a hiba egyedi-e vagy rendszerjellegű, tehát hogy más vevők esetében is eltérést okozhat-e.

Példa jellemző hibára

A paritások figyelmen kívül hagyása vagy nem megfelelő értelmezése jellemző hiba, ami a forgalomközlés során derül ki. Ha egy vevőnél a forgalomközlés során kiderül, hogy rossz időszakban számolta el az ügyfél az árbevételt a paritások figyelmen kívül hagyása miatt, akkor a könyvvizsgálónak értékelnie kell, hogy ez a többi vevőnél is okozhat-e hibát, és számszerűsíteni kell a hiba nagyságát.

Példa egy meghatározó vevőnek történő értékesítésre

Az értékesítés nettó árbevétele összesen 2.678.277 eFt. Ebből a belföldi értékesítés nettó árbevétele 2.658.324 eFt, ami egy vevőtől származik. Exportértékesítés 19.952 eFt., ami az EU irányába történő értékesítést takar több, főleg kapcsolt félnek. A végrehajtási lényegességi szint 60.000 eFt volt.

Ebben az esetben hatékony könyvvizsgálati módszer lehet, ha a belföldi értékesítésre forgalomközlést végez a könyvvizsgáló. Megkéri az ügyfelet, hogy az év végi vevő egyenlegközléshez hasonlóan készítse el a tárgyévi forgalomhoz szükséges számlarészletezőt (analitikát), melyet hozzátartozó a forgalomközlő levélhez, melyet elküld a vevőnek. Érdemes már a könyvvizsgálat elején jelezni, hogy ilyen vizsgálatot fogunk végezni, így az ügyfélnek is lesz elegendő ideje tájékoztatni a vevőt, vagy akár már év közben is folyamatosan egyeztetni a forgalmat, hogy ne év végén derüljenek ki az esetleges eltérések, problémák.

Mérlegelés kérdése, hogy az export árbevétel kapcsán a teljesség állításra végez-e további vizsgálatokat a könyvvizsgáló. Ha nincs olyan információja, ami alapján arra következtetne, hogy az export árbevétel nem teljes, akkor lényeges hibát nem tartalmazhat az export árbevétel, mivel az összege végrehajtási lényegességi szint alatti.

Példa több kis vevőre

Az árbevétel analitikában 2-3 olyan vevőt azonosított a könyvvizsgáló, akikkel jelentősebb tranzakciók történtek az év során, és több olyan kisebb vevőt, akik között magánszemély is található. Ők a korábbi évek tapasztalatai alapján nem fogják visszaküldeni sem az év végi egyenlegközlőt, sem pedig a forgalomközlőt. Érdemes forgalomközlést végezni? A 2-3 jelentősebb vevő esetében mindenképpen, hiszen ezáltal a mintavételi eljárást nem a teljes árbevételre kell majd meghatározni, hanem a forgalomközléssel csökkentett részre. A magánszemélyek esetében a tranzakció szintű teszt lehet a hatékony módszer, azaz számla-szállítólevél-bankkivonat vizsgálat.

VI.4. Elhatárolás (cut off) teszt

A fordulónap környékén kiállított számlák esetében meg kell vizsgálni a teljesítés időszakát és értékelni kell az elszámolás helyességét. Hogyan válasszunk mintát? Mielőtt gondolkodás nélkül kiválasztjuk az első és az utolsó kimenő számlákat a fordulónap előtt illetve a fordulónap után fontos, hogy térjünk vissza a folyamatfelmérés során kapott információkra. Azaz, hogy például csak Magyarországon belül történik a kiszámlázás/kiszállítás? Milyen paritás jellemző? Mikor és kinél van a kockázat? Hány nap alatt ér oda a termék? Mekkora a fordulónap után kiállított számlák értéke? Az jelentős nekünk? Amennyiben igen, úgy meg kell határozni, hogy milyen módszerrel fogjuk elvégezni a szükséges tesztelést.

Például abban az esetben, ha arról meg tudunk győződni, hogy a kiállított számlák sorszámfolytonosak (teljesség), valamint van olyan kontrollunk ami az elhatárolás állítást alátámasztja, és a kapott analitikát főkönyvhöz tudjuk egyeztetni akkor monetáris alapon lehet érdemes kiválasztani tételeket úgy, hogy a kellő bizonyosságot megszerezzük, de fontos, hogy figyeljünk arra, hogy le nem fedett egyenleg jelen vizsgálat esetében se maradjon a végrehajtási lényegességi szint felett. Abban az esetben, ha nem tudunk meggyőződni a kimenő számlák sorszámfolytonosságáról, úgy érdemes olyan vizsgálati módszert választani, hogy a könyvvizsgáló képes legyen meggyőződni az elhatárolás vizsgálata mellett a kapott riport megbízhatóságáról, (teljesség és pontosság vizsgálat) azaz érdemes mind a kapott listából, mind pedig a rendszerből választani tételeket és vizsgálni, hogy a teljesség biztosított-e.

A fenti vizsgálat során **a teljesség és az elhatárolás** állítások lefedésére alkalmas.

Példa elhatárolás tesztre

Az ügyfél egy szálloda, alapvetően készpénzes értékesítéssel. Milyen időszakot tekintsen a könyvvizsgáló kockázatosnak az elhatárolás szempontjából? A vendégéjszakák átlagos száma 4 nap, ezért a kockázatos időszak a fordulónap előtti-utáni 4 nap. Szakmai megítélés alapján ezt a könyvvizsgáló kiterjeszti karácsony 2. napjától kezdődően arra alapozva, hogy a trendek változtak, a szállóvendégek szentestét még családi körben töltik, de karácsony második napjától a szállodák teljes kihasználtsággal működnek Magyarországon, és az átlagnál több éjszakát töltenek egy szálláshelyen a vendégek. Ezért kockázatosnak a 2017.12.26. és 2018.01.06. közötti időszakot tekinti a könyvvizsgáló. Ez két tesztelendő sokaságot eredményez – a dec. 26. és dec. 31. között kiállított számlákat és a jan. 1. és jan. 6. között kiállított számlákat.

A sokaság teljességéről úgy győződik meg a könyvvizsgáló, hogy megvizsgálja az ebben az időszakban kiállított számlák sorfolytonosságát, és egyezteti az analitikát a főkönyvhöz.

Ezt követően megvizsgálja, hogy az általa kockázatosnak tekintett időszakban mennyire lényeges a kiállított számlák összértéke a lényegességi szint alapján.

Amennyiben a kiállított számlák összértéke a végrehajtási lényegességi szint felett van valamelyik vagy mindkét időszakban, érdemes a nagyobb egyedi tételek kiválasztani úgy, hogy a nem vizsgált számlák összege a végrehajtási lényegesség alá kerüljön.

Ha a végrehajtási lényegességi szint alatt van a kiállított számlák összértéke valamelyik vagy mindkét időszakban, akkor a könyvvizsgáló dönthet úgy, hogy a kockázat nem jelentős, és erre az állításra jelen vizsgálat keretében nem végez részletes tesztelést.

VI.5. Fordulónapot követően kiállított jóváíró számlák vizsgálata

Azt is ellenőrizni kell, hogy a fordulónap után nem állítottak-e ki jelentős jóváíró számlákat, illetve ha igen, akkor az a megfelelő időszakra került-e elszámolásra.

Az elhatárolás vizsgálathoz hasonlóan érdemes elkérni az ügyféltől nemcsak a következő évben kiállított jóváíró számlák listáját, hanem a teljes év során kiállított jóváíró számlákhoz kapcsolódó analitikát is és elemzést végezni arra vonatkozólag, hogy az adott üzletmenetnek megfelelő mértékű volt-e a kiállított számlák mértéke, mi volt az oka a jóváírásnak, azok megfelelően alátámasztottak voltak, stb.

Itt is figyelni kell arra, hogy amikor megvizsgálunk 1-1 tételt, a le nem fedett egyenleg ne maradjon jelentős, azaz nem maradjon benne akkor hiba ami befolyásolhatja a **pontosság, létezés és az elhatárolás** állításra kapott bizonyosság mértékét.

Példa

A tervhez közelítő árbevételt realizált a vizsgált társaság az üzleti év során. A fordulónap után kiállított jóváíró számlák vizsgálata során kiugróan magas összegű januári jóváíró számlákat azonosított a könyvvizsgáló egy adott vevővel szemben. A társaság azt a tájékoztatást adta, hogy az árbevétel elhatárolás becslés (kalkuláció) alapján történt december 31-én, de a tényleges kiszámlázás ennél jelentősen alacsonyabb lett. A teljesítés még december hónapban megtörtént, azonban a teljesítésigazolásról az aláírt dokumentációt csak január 10-én kapta meg a társaság. A jóváíró számlák január 10-én kerültek kiállításra, és azokat a tárgyévét követő évre könyvelte le a társaság.

A könyvvizsgáló ezt hibaként azonosította. A jóváíró számlák összege ezzel a vevővel szemben nem haladta meg a végrehajtási lényegességet. A könyvvizsgáló a jóváíró számlák vizsgálatát kiterjesztette február-márciusra és további olyan jóváíró számlákat azonosított ugyanezen vevővel szemben, amelyek a tárgyévre vonatkoztak, de a következő évre lettek lekönyvelve. Az összes azonosított hiba meghaladta a lényegességi szintet, ezért a könyvvizsgáló kérte a könyvelés módosítását.

VI.6. Kapcsolt vállalkozásoknak történő értékesítés vizsgálata

A Társaság kapcsolt vállalkozásoknak is értékesíthet. Ilyen esetben meg kell vizsgálni, hogy az alkalmazott árak megfelelőek-e, létezik-e transzfer ár szabályzat, rögzítésre került-e az összes tranzakció típus amit a kapcsolt felekkel folytatnak. A kapcsolt felekkel is célszerű visszaigazoltatni a forgalmat. Ugyanakkor, ha a könyvvizsgáló úgy ítéli meg, hogy további bizonyítékok szükségesek az állítások lefedésére, tételes számlateszttel egészítheti ki a kapcsolt forgalomközlést. Ilyenkor a mintaszám kisebb lehet, mintha csak a tételes számlatesztet alkalmazná.

VI.7. Szokatlan árbevétellel szembeni könyvelések vizsgálata (28. dia)

Vizsgáljuk meg az árbevétel és a kontrollok vezetés általi felülrírásával kapcsolatos kockázatok közötti összefüggéseket. A csalás kockázatáról beszélve említettük, hogy függetlenül attól, hogy a könyvvizsgáló hogyan értékeli a kontrollok vezetés általi felülrírásának kockázatait, könyvvizsgálati eljárásokat kell megterveznie és végrehajtania annak érdekében, hogy

1. tesztelje a főkönyvben rögzített könyvelési tételek és a pénzügyi kimutatások elkészítése során tett egyéb módosítások megfelelőségét,
2. tekintse át a számviteli becsléseket az elfogultság szempontjából és értékelje, hogy vannak-e elfogultságot eredményező körülmények, és ha igen, azok csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát testesítik-e meg,
3. tekintse át és értékelje a szokásos üzletmeneten kívülinek tűnő vagy szokatlan tételeket.

A következőkben ezeket a lépéseket tekintjük át.

1. A főkönyvben rögzített könyvelési tételek és a pénzügyi kimutatások elkészítése során tett egyéb módosítások megfelelőségének tesztelése

Az ilyen tesztelésekkel kapcsolatos könyvvizsgálati eljárások megtervezésekor és végrehajtásakor a könyvvizsgálónak:

- i. interjút kell készítenie a pénzügyi beszámolási folyamatban részt vevő személyekkel a könyvelési tételek feldolgozásával és egyéb módosításokkal kapcsolatos nem megfelelő vagy szokatlan tevékenységekre vonatkozóan,
- ii. a beszámolási időszak végén rögzített könyvelési tételeket és egyéb módosításokat kell kiválasztania, és
- iii. mérlegelnie kell, hogy szükséges-e a könyvelési tételeket és egyéb módosításokat az egész időszakra vonatkozó tesztelni.

Példa szokatlan árbevétel könyvelések vizsgálatára

A társaságnál a könyvvizsgáló év végén részletesen megvizsgálja a szokatlan árbevétellel szembeni könyvelési tételeket.

Első lépésben meghatározza, hogy mit tekint szokatlan könyvelésnek.

A társaságnál az árbevételt a 91-93-as főkönyvi számlára könyvelik. Szokatlannak tekinti a könyvvizsgáló, ha az ellenszámla nem a vevő (311), vagy aktív elhatárolás (39). Nem minősíti szokatlannak az árbevétel számlák közötti átvezetéseket.

Második lépésben elkéri az ügyféltől a teljes könyvelési listát és leszűri a 91-93-as főkönyvi számlákra történt könyvelésekre. Ha szokatlan ellenpárt azonosít valamelyik tételnél, a tranzakciókhoz magyarázatot és alátámasztást kér az ügyféltől.

Vizsgálja azt is, hogy - amennyiben az árbevétel könyvelése nem automatikus a társaságnál - a könyvelést végzők jogosultak voltak-e a könyvelésre, vagy sem. Gyanúra adhat okot, ha például az ügyvezető könyvelt vegyes tételként árbevételt, vagy éppenséggel az informatikus azonosítójával történt árbevétel könyvelés, mely utólag nem került jóváhagyásra a pénzügyi vezető által.

A leszűrések eredményeként a könyvvizsgáló megállapítja, hogy a 311-es és a 39-es főkönyvi számlákon kívül a 36115-ös (Munkába járási költség munkavállalót terhelő része) főkönyvi számlára is történt árbevétellel szembeni könyvelés. Erre magyarázatot kér az ügyféltől.

Az alátámasztó dokumentumok alapján a dolgozók által megtérített útiköltség könyvelése történt ily módon, mivel az ügyfél a munkavállalóknak az állam által adott munkabajárási támogatást annak áfa-vonzata miatt árbevételeként számlázza tovább. A magyarázatot és az alátámasztó dokumentumokat a könyvvizsgáló reálisnak találta és elfogadta, a tételt nem tekintette a továbbiakban szokatlannak.

2. A számviteli becslések áttekintése elfogultság szempontjából

A könyvvizsgáló azonosította a jelentős számviteli becsléseket. Áttekintette a becsléssel kapcsolatos számviteli politikát, a becslés módszertanát, az előző időszakkal való konzisztenciát. Felmérte, hogy szükség van-e valamilyen külső szakértő bevonására a becslés ellenőrzéséhez vagy ő maga rendelkezik az ehhez szükséges szaktudással. Ellenőrizte, hogy az előző évi becslés mennyire bizonyult pontosnak – ez támpontot ad a tárgyévi becslés pontosságának megítéléséhez is.

Példa az árbevétellel kapcsolatos számviteli becslésre

Víziközmű szolgáltatóknál az árbevétel elhatárolása az utolsó vízóraleolvasás és az üzleti év vége közötti időszakra. Ha a könyvvizsgálat során már rendelkezésre áll a tényadat, akkor kézenfekvő az azzal való összevetés. Ha ez még nem áll rendelkezésre, az elhatárolás számítását, a bemenő adatokat, a feltételezések realitását és magát a kalkulációt tudja ellenőrizni a könyvvizsgáló.

3. Szokásos üzletmeneten kívüli vagy szokatlan tételek

Ezek azonosításához jó kiindulópont a mérleg és eredménykimutatás sorok előző évi és tárgyévi egyenlegeinek összehasonlítása. Az üzletmenetben, jogszabályi környezetben történt változások ismeretében azonosíthatóak azok a kiugró változások, újonnan megjelent mérleg vagy eredménykimutatás sorok, amelyekre magyarázatot kell kérnie a könyvvizsgálónak, mert szokatlannak tűnnek.

VI.8. A kiszámíthatatlanság elemének beépítése

Fontos a kiszámíthatatlanság elemének beépítése a végrehajtandó könyvvizsgálati eljárások jellegébe, ütemezésébe és terjedelmébe, mivel a társaság olyan munkatársai, akik ismerik a megbízások alkalmával általában elvégzett könyvvizsgálati eljárásokat, képesek lehetnek jobban leplezni a beszámolókészítés során elkövetett csalást. A kiszámíthatatlanság beépítése a könyvvizsgálati eljárásokba az alábbiak révén érhető el:

- alapvető vizsgálati eljárások elvégzése olyan kiválasztott számlaegyenlegekre és állításokra vonatkozóan, amelyeket különben nem tesztelnének lényegességük vagy kockázatuk miatt
- a könyvvizsgálati eljárásoknak a korábbi években megszokottól eltérő ütemezése
- eltérő mintavételezési módszerek alkalmazása
- könyvvizsgálati eljárások végrehajtása különböző helyszíneken vagy olyan helyszíneken, ahol azt előzőleg nem jelentik be.

Példa az árbevételre végezhető kiszámíthatatlansági elemekre

- egyes vizsgálati eljárásokat a végrehajtási lényegességi szint alatti küszöbértékkel végez el a könyvvizsgáló, pl. a fordulónap után kiállított jóváíró számlák vizsgálatát,

- új vevőknek történt decemberi kiszámlázások alátámasztottságát tételesen megvizsgálja a könyvvizsgáló egy mintán,
- vevő egyenlegközlésnél nem a szokásos módon, a legnagyobb egyenlegű vagy forgalmú vevőket választja ki a könyvvizsgáló, hanem pl. az évvégén nulla egyenlegűeket, az új vevőket, bizonyos térségből/országból való vevőket választja ki,
- vevő egyenlegközlésnél nemcsak az évvégi egyenleget, hanem az éves forgalmat is visszaigazoltatja, ezzel az árbevételre is harmadik féltől származó könyvvizsgálati bizonyítékot szerez,
- ha egyes ügyletek jellegéből arra következtet a könyvvizsgáló, hogy a másik fél esetleg kapcsolatos fél lehet, a nyilvánosan elérhető adatbázisokból adatok kér le ennek kiderítésére

VII. A munkaprogram összeállítása

Miután áttekintettük az állításokat, a kontrollokat és az alapvető vizsgálati eljárások közül részletesen megismertünk több adattesztelési eljárást, nézzük meg, hogy ezek hogyan állnak össze könyvvizsgálati munkaprogrammá. (29. dia)

A kockázatbecslési eljárások eredményeként a könyvvizsgáló a következő kockázatokat állapította meg az árbevételre vonatkozóan.

Lényeges hibás állítás kockázata

Csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata

	<i>előfordulás</i>	<i>elhatárolás</i>	<i>teljesség</i>	<i>pontosság</i>	<i>bemutató</i>
Lényeges hibás állítás kockázata	<i>nem jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>nem jelentős</i>
Csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázata	<i>Jelentős</i>	<i>Jelentős</i>	<i>jelentős</i>	<i>Jelentős</i>	<i>nem jelentős</i>

A fenti kockázatokat az alábbi eljárásokkal fedi le a könyvvizsgáló.

	<i>előfordulás</i>	<i>elhatárolás</i>	<i>teljesség</i>	<i>pontosság</i>	<i>bemutató</i>
Kontroll					
Megrendelő-szállítólevél-számla egyeztetése	<i>X</i>		<i>X</i>		
Adattesztelési					

eljárások					
Tranzakció szintű vizsgálat	X	X	X	X	
Elhatárolás teszt		X	X		
Az árbevétellel kapcsolatban a kiegészítő mellékletben bemutatott adatok ellenőrzése					X

VIII. Árbevételben azonosított hibák hatása a könyvvizsgálói jelentésre (30. dia)

Példaként három esetet tekintünk át.

1. Korlátozás a számlázási rendszer miatt

Egy internetes kereskedő cégnél az árbevétel vizsgálata során az árbevétel analitikában ellenőrizte a könyvvizsgáló, hogy a kiállított számlák sorszámfolytonosak-e. 17 db hiányzó sorszámot azonosított. Ezeket a hiányzó sorszámú számlákat az ügyfél fizikailag sem tudta bemutatni. A számlázási rendszer informatikai vizsgálata alapján megállapította a könyvvizsgáló, hogy a rendszer megengedi, hogy kiállított számlát utólag töröljenek. Az ügyfél elmondása szerint ebben a 17 esetben is azt történt, hogy a kiállított számlákat utólag törölték, és ezek nem lettek árbevételeként lekönyvelve. A törölt számlákról azonban a rendszer nem tárol semmilyen információt, a számlaszámot sem. Mivel az ügyfél ezt nem tudta dokumentációval alátámasztani, így a könyvvizsgáló nem tudott arról meggyőződni, hogy minden értékesítési számla szerepel-e az árbevételben (teljesség állítás).

A könyvvizsgálói jelentésben a következő korlátozás szerepelt:

A korlátozott vélemény alapja

A Társaság számlázási rendszere nem felel meg a 24/1995 (XI.22) PM rendelet követelményeinek, mert nem biztosítja a folyamatos, kihagyás és ismétlés nélküli sorszámozást valamint nem rögzíti a hiányos vagy hibás számlákat. Emiatt nem tudtunk elegendő és megfelelő bizonyosságot szerezni arról, hogy a Kereskedő Kft. 2017. évi árbevétele nem tartalmaz lényeges hibát.

2. Véleménynyilvánítás visszautasítása az anyavállalati függés miatt

A Társaság árbevételének döntő többsége a külföldi anyavállalattól származik. Az anyavállalat csődeljárás alá került. A csődeljárás – jellegénél fogva – még nem jelenti automatikusan az anyavállalat működésének végét, de nagyon jelentős kockázata van annak, hogy ha nem sikerül a hitelezőkkel megállapodni az adósságok átütettségéről, akkor az anyavállalat felszámolási eljárás alá kerül. Mindezen körülményeket értékelve a könyvvizsgáló a véleménynyilvánítás visszautasítása mellett döntött.

Véleménynyilvánítás visszautasításának alapja

A Társaság anyavállalata, a svájci helyi bíróságon átmeneti csődeljárás alá került 2018. hónap 30-án. Ezen időponttól kezdődően legfeljebb négy hónap áll rendelkezésére a működés jelen formában való folytatására, ezt követően felszámolási eljárás indulhat ellene. A Társaság árbevételének 90%-a az anyavállalatától származik. A vezetés jelenleg vizsgálja a kialakult helyzet lehetséges hatásait. A fentiek figyelembevételével nem kaptunk elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a Társaságnál a vállalkozás folytatásának elve teljesül-e, így arra vonatkozóan sem, hogy a beszámolóban az eszközök és kötelezettségek megfelelő értéken szerepelnek-e.

3. Véleménynyilvánítás visszautasítása az árbevétel és a kapcsolódó költségek összege körüli bizonytalanság miatt

A vizsgált társaság szennyvíztisztítást végez. A szolgáltatás megrendelője felmondta a szerződést, amit a társaság nem fogadott el és peres eljárás van folyamatban a szolgáltatási szerződés érvényességét illetően. A bíróság a per egy korábbi szakaszában hozott egy ítéletet arról, hogy hogyan kell megállapítani az árbevétel és a szolgáltatási díj összegét, azoban ez az ítélet még nem jogerős. A könyvvizsgáló arra való tekintettel, hogy az árbevétel és a legjelentősebb költségvetel összege nem határozható meg, a véleménynyilvánítás visszautasítása mellett döntött.

Véleménynyilvánítás visszautasításának alapja

Jelentésünk kiadásakor a Társaság által a Megrendelővel szemben szennyvíztisztítási díj megfizetése tárgyában indított peres eljárás még folyamatban van a 2016. hónap 1-je utáni időszak vonatkozásában. A Társaság a 2017. évi éves beszámolójában a 2015-2016. évi átlagos tisztított mennyiségen alapuló becsült árbevételt szerepeltet az aktív időbeli elhatárolásokkal szemben. Hasonlóképpen a Megrendelőnek járó szolgáltatási díjak a 2016. hónap x-i bírósági ítéletben meghatározottak alapján készített becslésnek megfelelően szerepelnek a 2017. évi éves beszámolóban.

Mivel 2017. vonatkozásában a Társaság és a ZZZ között jogvita van a szerződés érvényessége tekintetében, a 2017. évre vonatkozó tényleges árbevétel és szolgáltatási díjak összege nagymértékben függ a folyamatban lévő peres eljárás kimenetelétől. A fentiek figyelembevételével nem kaptunk elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot a szennyvíztisztítási díjbevétel és a Megrendelőnek járó szolgáltatási díjak teljességére és pontosságára vonatkozóan.